

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

De Planeta. Penula Veterum quid fuerit. Quid Phenolium. Casulae seu Planetæ diversae significationes. Ejus in sacris origo, forma & usus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

horas & tempus, quo aliquid est faciendum: quæ consuetudo etiam hodie viget in Græcia. Quamvis autem orarium commune sit Diaconis & Presbyteris, à Græcis tamen Diacono propriè tribuitur, stolam verò sacerdotalem Epitrachelion vocant, quod latius est orario, nec ullis litterarum notis exaratum, sicut orarium Diaconorum, cui ter inscriptum est verbum *Agios*, id est *Sanctus*. Claudio hanc de orario tractationem Isidori sententiã in regula Monachorum *cap. 12.* ubi ait, non licere Monacho orario uti, quod ante ipsum vetuerat concilium Aurelianense primum *cap. 21.* Sed hic orarium iuxta primam vocabuli originem pro linteo accipitur ad tergendam faciem; nam post pauca ait Isidorus, non debere Monachum vultus curam gerere, ne lascivix & petulantix crimen incurrat.

De Planeta. Penula veterum quid fuerit. Quid Phenolium. Casula seu Planeta diversæ significationes. Ejus in sacris origo, forma, & usus.

VIII. **P**ostremum Sacerdotis sacris operanturi indumentum quidam Penulam, alii Casulam seu Planetam vocant, quæ voces à profana significatione ad sacram translatae sunt. Penula quid fuerit apud veteres Græcos & Latinos, quæ ejus forma, quis usus in communi vestitu, latè prosequuntur Bulengerus *lib. de sacris vestibus cap. 20.* Ferarius *de re vestiaria lib. 1. cap. 36. & sequentibus*, & Albertus Rubenius *lib. item 1. de re vestiaria cap. 6.* An verò Penula, quam Paulus Apostolus *2. ad Timoth. 4.* se Troade apud Carpum reliquisse scribit, vestis sacra fuerit, an alia communis, frigori ac imbribus depellendis, an verò scrinio seu theca libris & membranis referta, diversæ sunt sententiæ, quas illius epistolæ expositores, & Baronius *anno Christi 58. n. 67.* recensent. *Frustra sunt*, ait Gretserus *lib. 1. comment. in Codinum cap. 16.* „ qui Phænolium Latine penulam vertunt, nulli „ penulæ inter vestes sacras locus est, tamen non „ ignorem, quid de penula apud S. Paulum non „ nulli philosophentur. Subscripsit primum huic sententiæ Ferrarius in prima sui tractatus editione, at in secunda *in fine 37.* palinodiam cecinit his verbis. „ Hæc olim opinabamur, cum non „ dum penulæ figuram in antiquis monumentis „ videre contigisset, decepti etiam clarorum vi- „ rorum auctoritate, qui penulam vestimentum

„ apertum esse docuerunt. Sed postquam non una „ penulæ imago in manus venit, murare opinio- „ nem cogimur, vestemque sacrificantium cum „ Baronio penulam fuisse fatemur. Agit idem de penulis toto *lib. 2. partis secundæ*, ubi ejus extat figura admodum similis Planetæ sacerdotali. Meminit Penulæ Pauli Tertullianus *lib. de oratione cap. 12.* Porro Phænolium sive Phælonium Græcorum indumentum planetæ nostræ correspondens à Latinis interpretibus penulam dici, nequidquam reclamante Gretsero, aliquot testimoniis probat Baronius *loco citato num. 69.* Nam ut cætera omittam, Nicephorus Constantinopolitanus scribens & dona mittens Leoni III. ex antiqua translatione ait, *Misimus fraternæ vestræ beatitudini encolpium aureum, tunicam candidam, & penulam castaneam.* Pro Penula autem in textu Græco Phælonium legitur. De casula quoque sive Planeta pro communi vestitu olim à Latinis usurpata veterum Scriptorum testimonia habemus. Acta S. Fulgentii apud Bollandum die 1. Januarii *cap. 18.* „ Casulam pretiosam vel superbi coloris ipse non habuit, nec „ Monachos suos habere voluit. Subtus casulam „ nigello vel lactineo pallio circumdatus incessit. Regula Macarii *cap. 27.* inducit Monachum contumacem dicentem: *Hic ego durare non possum, sed accipiam casulam meam, & ibo ubi voluerit Dominus.* Casula autem hoc loco accipitur pro cuculla Monachali. Theodemarus Abbas in epist. ad Carolum Magnum, *Cucullam nos esse dicimus, quam alio nomine casulam vocamus.* Auctor vitæ sancti Casarii Arelatensis. „ Ambulans Casarius per plateam civitatis, vidit contra in foro hominem, qui à Dæmonio agebatur, in quem cum attendisset, habens manum „ sub casula, ut à suis non videretur, crucem contra eum fecit. Joannes Diaconus in vita S. Gregorii *lib. 2. cap. 45.* quemdam fuisse Monachum ait, qui à fratre suo seculari vestem petiit dicens: *Casulam non habeo, sed fac charitatem, eme mihi.* Erat etiam casula quotidianum Ecclesiasticorum indumentum, nam in concilio habito apud Liptinas in pago Cameracensi anno 743. c. 3. decretum fuit, ut Presbyteri vel Diaconi non sagis laicorum more, sed casulis uterentur ritu servorum Dei. Pro veste servili accipitur casula à Procopio *lib. 2. de bello Vandalico c. 26.* Areobindus, inquit, *magister militiæ à Iustiniano missus in Africam ad Gontharin accessit non prætoriam nec militari veste indutus, sed famulo vel privato homini propria, quam latine casulam vocant Romanis.*

mani. Pro veste item ſaculari Planetæ nomen acceptum ex vita S. Fulgentii cap. 29. colligimus, cujus auctor ſcribit, eo ambulante tempore imbris, viros nobiles planetis ſuis ſuper ipſum expanſis imbrem repuliſſe. Caſſianus deſcribens habitum Monachorum *lib. 1. inſit. cap. 17.* ait, illos planetarum & birrorum pretia declinaſſe. Iſidorus quoque in Regula Planetas Monachis interdixit. Cum ſit igitur æquivocum caſulæ & planetæ vocabulum, quo primum tempore à profano & promiſcuo uſu ad ſacrum tranſlatum ſit, non liquet. Legitur nihilominus caſulæ nomen in antiquo Ordine Romano, in libris Aleuini, Amalarii, Rabani Mauri, & aliorum qui de ritibus ſacris ſcripſerunt: & concilium quartum Toletanum cap. 27. *Presbytero,* ait, in ſua ordinatione *Planeta datur, quæ idem eſt ac caſula.* Fit etiam caſulæ mentio in teſtamento S. Remigii apud Flodoardum *lib. 1. cap. 18.* Quod verò ſacerdotes ante caſularum uſum Dalmaticis uterentur, quas poſtea Diaconis conceſſerunt, cum caſulis uti cœpiſſent, aſſertio ſingularis eſt Walfridi Strabonis *cap. 24.* cui favent Acta S. Sylveſtri edita à P. Combeſis, in quibus mentio ſit Euphroſyni Pamphiliæ Episcopii, qui dum myſteria perageret colobium unum habebat, quod magni illius Apoſtoli ac fratris Domini Jacobi eſſe dicebat, quo indutus ſacram oblationem explebat. Hinc factum ut Romani hæcenus ſacerdotes colobiis uſi ſint. Quod tamen brachiorum nuditas diſpliceret, Dalmaticas manicatas potius, quam colobia placuit appellare. Hæc ille priſcus ſcriptor. Porrò caſula, teſte Iſidoro *lib. 19. origin. cap. 24.* per diminutionem à caſa dicitur, quod totum hominem tegat, quaſi minor caſa. Planetæ verò nomen ex eo deducitur, quia oris errantibus evagatur: & ut ait Gemma animæ *lib. 1. cap. 207.* limbus ejus errabundus utrimque in brachia ſublevatur. In vita S. Popponis Abbatis apud Bollandum *die 25 Januarii num. 58.* Caſubula nuncupatur, *In celebratione Miſſarum Caſubulam, qua induebatur, lacrymis humectabat.* In Eccleſia Orientali Phaenolium, ſive caſula Pontificalis à Presbyteriali in hoc differt, quod iſta ſimplex, illa multis crucibus inſignita eſt, & ideo *Polyſtaurium* dicitur, ac ſi Latine *Multicrucium* diceremus. Olim caſulæ rotundæ prorsus erant; totum ambientes hominem à collo uſque ad pedes, unicam in medio aperturam habentes, per quam caput immittebatur; qua de cauſa neceſſarium

erat, ut ſacerdos operari ac manibus liberè uti poſſet, eas ſuper brachia revolvere & complicare. Sic indutos Pontifices & ſacerdotes in priſcis eccleſiarum parietibus cernimus: ſuntque etiam hodie Græcorum caſulæ ejuſdem formæ. Latini verò ad vitandum incommodum ex amplitudine & propenſione totum corpus cum brachiis circumcludente proveniens, eas paulatim à lateribus ſcindere & decurtare cœperunt, donec ad formam, qua hodie utimur, redacta ſunt. In opere muſivo, quod olim erat in Baſilica Lateranenſi, cujus Eclypon extat in Muſæo Barberino, poſtea typis cuſum à Cæſare Raſpono nunc S. R. E. Cardinali *lib. 1. de Baſilica Lateranenſi. cap. 14.* expreſſa eſt effigies Joannis XII. Papæ, quem miniſtri induunt planeta ex utroque latere aperta, & tam in parte anteriori quam in poſteriori in acumen definente, & ultra cubitum protenſa; quam certè non erat neceſſarium in utroque brachio duplicare, aut triplicare, ut Gemma animæ ait. Factum autem fuit illud opus anno 960. Teſtatur Morinus *lib. de ſac. ordination. p. 2. in notis ad Græcorum ordinationes* antiquæ formæ caſulas ducentos circiter annos præſe ferentes in multis Eccleſiis aſſervari: ex quo teſtimonio & ex pictura ſupra relata facile conſpici poteſt, quo tempore hujusmodi ſciſſio fieri cœperit, & quomodo ſenſim propagata fuerit; quam nullo Pontificum ſeu ſynodorum decreto ſtabilitam invenio. Quia verò planeta totum olim involvebat ſacerdotem, hinc ortus eſt uſus ut à miniſtro eleveretur, cum ſacerdos hoſtiam & calicem elevat, quæ praxis antiquitatis neceſſaria, ne pedibus obverſans ſtecenti genua impedimento eſſet, adhuc perſerverat; tamen ſi ceſſante cauſa ſuperflua ſit. Hinc etiam permanſit uſus, quem pauci fortassis intelligunt, ut in Quadrageſima aliisque diebus jejuniorum, quibus Miniſtri utuntur planetis, complicata ſint à parte anteriori, quod olim propter earum amplitudinem neceſſarium erat, ut expediti eſſent ad miniſtrandum: ſicque paulatim introductum eſt, ut Diaconus, cujus in Miſſa potiſſimum eſt miniſterium, planetam exuat, ejuſque loco ſtolam latiore accipiat: quod ævi recentioris eſt, nam ordo Romanus non exui planetam, ſed elevari mandat: & *Diaconi,* inquit, *levant Planetas in ſcapulas.* Uſum verò duplicis ſtolæ, ut oſtendimus cum de ſtola ageremus, antiqui canones non permittebant.